Anny N 12

פרייז 25 גראָשען X -ער יאָהרגאַנג „Należytość pocztowa uiszczona ryczałtem" 35 (425) Radomer-Kielcer Leben" היינט 10 זייטען

Radom, dnia 2 września 1932 r.
ראדאָם, פרייטאָג א׳ אלול תרצ״ב

ראַדאָמער-קעלצער לעבען

Redakcja i Administracja
Radom, Szwarlikowska 20

Oddział w Kielcach.

אנאָנסען - פרייז:

אין מילימעטער שורה: פארן טעקסט 40 גר.
„ „ „ אין „ 60 „
„ „ „ נאָכ'ן „ 25 „
די 1-טע און לעצטע זייט ענטהאַלטען
8 שפאַלטען
אין טעקסט 4 „

בזה הננו מודיעים מהצער הגדול שקרה את עדתנו במותו של העסקן הצבורי, רב פעלים

מר בנימין האכמאן נ״ע

סגן יושב-ראש שלטון הקהלה העברית דעירנו וחבר ועד הקלוב לאומנים ופועלים

שנעדר אחד מחלה קצרה וכבדה בווארשא ביום ד׳ ש. ז. **בשנת הנ״ג לימי חייו**

הלויתו למנוחת עולמים היתה בראדום ביום ה׳ ש. ז.

יהי זכרו ברוך!

חברי שלטון הקהלה העברית
בראדום

טיעף געדיהרט און אין פיעל טרויער מעלדען מיר וועגען דעם טויט
פון לאנגיעהריגען כלל-טהוער און האנדווערקער-עסקן

חבר בנימין האכמאן נ״ע

וויצע-פרעזעס פון דער יודישער קהלה-פערוואלטונג

און מיטגליד פון מעטאל-צעך און פערוואלטונג'ס-מיטגליד פון האנדווערקער-קלוב אין ראדאָם,

וועלכער איז נאָך קורצע און שווערע ליידען געשטאָרבען אין

ווארשא מיטוואָך דעם 31/8 און די לוויה איז פאָרגעקומען אין ראדאָם דעם X/1 ד. י.

טהרט זיין אנדענקונג!

פערוואלטונג
פון יודישען **האנדווערקער-קלוב**
אין ראדאָם.

Głęboko wzruszeni przedwczesną śmiercią
prezesa Zarządu Gminy Wyznaniowej
Żydowskiej w Radomiu
B. P.

Benjamina Hochmana

wyrażamy serdeczne współczucie pozostałej rodzinie

Urzędnicy i funkcjonarjusze
Gminy Wyznaniowej Żydowskiej
w Radomiu

טיעף ערשיטערט פון פלוצלינגען טויט
פון אונזער געליבטען און קיינמאָהל נישט פערגעסענעם חבר

מיטגליד און פאָד-סטאַרשי בנימין האכמאן ז״ל

שטעהען מיר ביים אָפענעם קבר און מיר בעטייליגען זיך אין גרויסען צער פון זיין אין טרויער פערבליבענע פאמיליע. זיין נאָמען וועט אויף אייביג בלייבען אין אונזער זכרון

פערוואלטונג פון מעטאל-צעך
ביים האנדווערקער-קלוב
אין ראדאָם.

מיטעל-שולע און עקאנאמיע.

און אט הויבען זיי זיך אן צונויפצוקומען, די משהלעך און שלמהלעך, אט בעקומט די שטאדט א אנדער אויסזעהן מיט זיי, איינציגוויין, איינציגווייז קומען זיי אן, איינציגווייז הייבען זיי אן צו פערלאזען די וועלדער און פעלדער, די געבירג און טאלען און שלענגלען זיך איינציגווייז אריין צוריק אין דער שטאדט. צוריק אין דער געשיקטער לופט, צוריק אין די קעלער, און בוידעם-שטובן. ואו עס קומט זיי אזוי שווער אן צו אטעמען און צו „מאכען א לעבען".

מיר וואלטען געוואלט אונזערע קינדער געבען א שענער לעבען, א רוהיגער לעבען. מיר וואלטען געוואלט זיי זאלען האבען א ליכטיגע צוקונפט. אלץ וואלטען מיר זיי געוואלט אוועקגעבען, נור זיי זאלען זיך נישט דארפען ווי מיר מוטשען, ווי מיר פערשווארצט ווערען, אבער צי דען קען מען דאס פארזעהן, צי דען ווענדעט זיך דאס אין אונז, דאס איינציגע, וואס מיר בעמיען זיך זיי צו געבען אין וואס עס איז אין אונזער יכולת איז די ערציהונג, וואס מיר גיבען זיי און וואס עס קומט אויך קיינעם פון אונז נישט לייכט אן. דאס גאנצע לעבען אונזערס, די בעסטע יאהרען מאטערט מען זיך און נור מיט דער כוונה, מיט'ן שטארקען ווילען, אז די קינדער זאלען מיר א גוטע ערציהונג געבען און דאס טוען מיר דערפאר, בכדי זיי צוצוגרייטען צום לעבען, בכדי זיי אריינצופיהרן אינם גרויסן עולם התהו

ערציהונג! דאס זאגט זיך נור אזוי לייכט. אין דער אמתן אבער, צי וייסן מיר דען ווי אזוי אונזערע קינדער צו ערציען, וואס פאר א ערציהונג זיי צו געבען און וועלכע ערציהונג עס איז בעסער, פראקטישער, אויסגעהאלטענער? און וועלכע ערציהונג עס זאל נישט זיין, צי איז אזוי לייכט צו איהר צו דערגרייכען? צי קענען דורכשניטליכע עלטערן זיך איינרעדן, אז זיי קענען זיך פון מאטעריעלען שטאנדפונקט ערלויבען צו געבען די קינדער אזא ערציהונג ווי זיי וואלטען געוואלט האבען, זענען דען נישט די געדאנקען פון די עלטערן פערנומען צו גאנצע טעג מיט דער פראגע: וואס ווייטער? ווי אזוי גיט מען די קינדער א ערציהונג, וועלכע זאל זיין אויסגעהאלטען און צו וועלכע מיר זאלען קענען דערגרייכען? אפפערען זיך דען נישט יודישע פאמיליעס בלב ונפש נור צו מאכען פון די קינדער מענשען. וועלכע זאלען זיך צוגרייטען, בכדי צו האבען די מעגליכקייט אריינצוגעהן אין דער שווערקייט פון וועלטליכען לעבען, ווי זיי וועלען דארפען זעלבסשטענדיג פארטצוזעצען זייער קאמף פאר עקזיסטענץ?

די וועלט איז היינט א אפענע, איין לאנד מיט'ן צווייטען דארף זיך קענען קאמוניקירען, איין פאלק מיט'ן צווייטען מוז זיך קענען פערשטענדיגען און דערצו דארף מען קודם כל בעהערשען עטליכע שפראכען אדער ענדיגען א מיטל-שולע, דאס איז דער אלגעמייגער כלל פון לעבען פאר אזא פאלק ווי מיר זענען, ווי עס קומט אונז אויס ביי דער ערשטער מעגליכקייט צו עמיגרירען; קיין שום זעלבסשטענדיג פאלק, וועלכעס זיצט אויף איהר ערד, נויטיגט זיך נישט אזוי שטארק צו קענען שפראכען ווי מיר, וועלכע ווערען ביי דער ערשטער געלעגענהייט דאס כפרה-הינדעל און גלייך קומט אונז אויס צו נעמען דעם וואנדער-שטאק אין האנד אריין און זיך צוצופאסען צו א אנדער פאלק, צו א אנדערע שפראך צו אנדערע זיטן און מנהגים, אין דער וועלט זאגט מען זאגאר, אז מיר זענען דערצו געאייגענט אז מיר קענען זיך מער ווי אלע אנדערע פעלקער צופאסען צו שפראכען אין צו פעלקער, און ווער ווייס, אפשר איז עס דערפאר, ווייל מיר זענען פערמשפט שטענדיג צו וואנדערען, „ווי געבענטשט נישט געזאגט".

און ווייל מיר מוזען מער לערנען און שפראכען בעהערשען, דעריבער קומט דאס אונז נאך שווערער אן, דעריבער מוזען מיר זעלבסט אויסהאלטען די מיטעל-שולען און זיי טראגען אויף אונזער אייגענע פלייצעס, פערשטייט זיך אז דעריבער ווערט דער לימוד פערטייערט און די עקזיסטענץ פון אונזערע מיטעל שולען איז נישט אזוי לייכט אויסצוהאלטען און מיר קענען זיי אויף אונזערע פלייצעס אויך נישט דערטראגן.

מען דארף זיך אנהויבען געוווינען צו קוקען דער ווירקליכקייט אין פנים אריין.

די צייט איז פון חודש צו חודש ערגער. דער מיטעלשטאנד, אויף וועמענס פלייצעס עס קומט אויס צו טראגען די מיטעל-שולען איז ווי זיך כסעט ווי צופאלען און די לאגע איז פון טאג צו טאג ערגער. מדארף דעריבער אנהויבען צו זיין פראקטיש און שוין איצט צו קלערען אויף וועמענס פלייצעס עס זאלען אויסגעהאלטען ווערען אונזערע שולן.

אין דער ערשטער רייע וואלט מען געברויכט צו מאכען עקאנאמיע, עקאנאמיע אויף יעדען שריט און טריט, ווו מ'קען נור זאל מען רעדוצירען. מיר ווייסען, דאס שולען זענען שולדיג די לערער צו האלבע יאהרען פענסיעס, זאל מען דעריבער ווייניגער צאהלען און יעדען-חודש זאל אויסגעצאהלט ווערען. ווייל וואס קומט דען ארויס דעם לערער, ווען ער נעמט מער געהאלט און האט דערפון א מינימום. גלייכער זאל ער נעמען ווייניגער און דאס זאל זיין געזיכערט, ווייל ווער, ווער, דער לערער קען אודאי נישט פארפאלען האבען. זיין פראצע מוז בעצאלט ווערען. וואלט דאך באמת גלייכער געווען בודאי איהם צו רעדוצירען נור דאס וואס אים קומט זאל זיין געזיכערט. מיר ווייסען אז פיל וועלען אזא פארשלאג מקבל באהבה זיין. נור זיי זאלען וויסען, אז זיי דארפען נישט אונטערצוהונגערען. אבער מוז מען פאר יעדען פרייז זעהן צו פערקלייגערן דעם שכר לימוד. קיינער פון די עלטערן איז נישט אין דער לאגע דאס יאהר צו צאהלען דעם זעלבען פרייז וואס דאס פערגאנגענע יאהר.

ווייסען מיר דאך פון פיל פאקטען, ווי עלטערן פון ראדאם זענען נאך דאס פאריגע יאהר געווען געצוואונגען ארויסצוציען זייערע קינדער פון די מיטעל שולען צוליבן צו הויכען שכר לימוד און יעצט וועלען מיר האבען א גרויסען פראצענט-זאץ, וועלכע וועלען נישט האבען גאר די מעגליכקייט צו טראכטען וועגען שיקען זייערע קינדער אין די שולע אריין. טא וואס וועט זיין אין דעם פאלז וואס וועלען טון אט די קינדער און ווי אזוי וועלען זיך די שולען, וועלכע שטייען אזוי אויך אויף הינערשע פיסלעך, אויסהאלטען אהן זיי? דערצו דארף מען נאך נעמען אין בעטראכט, אז דער שכר לימוד פון א געוויסען קאנטיגענט בעצאלטע קינדער וועלכע וועלען יעצט אריינגעפירט ווערען אין די שולען, איז אויך נישט קיין הונדערט פראצענט געזיכערטער, דאס דארף בעצייטענס זיין פארגעזעהן און דאן שטעלט זיך די לאגע פאר אונז פאר נישט אין קיין העלע פארבען.

מען דארף אנגעמען, אז דער פריריגער סיסטעם פון א היים שיקען די קינדער נאך געלט איז שוין ביים היינטיגען טאג, ווען מ'לאכט שוין פונם עקזעקוטאר, כלל נישט קיין געזיכערטער. דער פאטער וועט קיין עצה נישט האבען און דאס קינד וועט בלייבען זיצען אין דער היים, נו, פערשטעהט זיך, אז דערפון וועלען זיך די שולען ווייט נישט קענען אויסהאלטען.

עס בלייבט דעריבער קיין אנדערער

נאקעטע שטייער-צאהלער

(קליינער פעליעטאן)

איהר האט דאך שוין מסתמא געליינט אין אונזער צייטונג די נייעסטע פערארדנונגען ווי צו מאנען שטייערן.

„מלכות" האט זיך אויסגעוויזען, או דער עולם האט בעהאלטענע אוצרות אין די ווינקלעך פון קערפער, ווי קיין זייטיגער קאן נישט צוקומען..

וועלען די עקזעקוטארען אויסטוען עטליכע שטייער-צאהלער אדם-נאקעט און בודק חמץ זיין, ווי טוט מען אבער מיט פרויען? דער עקזעקוטאר וועט דאך נישט האבען די חוצפה א פרוי זיך הייסען אויסטוען! וועט מען טאקע איצט אנגאזשירען עקזעקוטארקעס.

איבער די היינער וועלען שוין געהן פארלעך, אנ'עקזעקוטאר מיט אנ'עקזעקוטארקע... דער עקזעקוטאר וועט אריינבעטען אין איין צימער די מאנסביילען, און די עקזעקוטארקע אין א צווייטען צימער — די פרויען.

איהר שטעלט זיך פאר ווי דאס וועט אויפזעהען?

דער עקזעקוטאר שטעהט און ווארפט אניאויג, ווי דער שטייער צאהלער טוט זיך אויס.

— וואס 2 פאר גאטקעס? איינע פארן „סקארב"! 2 פאר העמדער? — דאס אונטערהעמד פארן „סקארב"!

די עקזעקוטארקע וועט אויך נישט שווייגען, זי וועט הייסען ווארפען אין פאך די פרויען שמאטעס: סטאניקעס, קאמבינאציעס, לוקסוסאיווע פאדוואנזקעס שפיצלעך — דאס אלץ איז איבריג און ס'געהערט צום „סקארב".

ערשט נאכדעם וועט דאס עקזעקוציע-פארל זיך נעמען צו דער ריכטיגער ארבייט, וואס דער מיניסטער הייסט, און זיי וועלען רעווידירען די „פערבעהאלטענע ערטער", זיי וועלען דערצו, פערשטעהט זיך, האבען פערגרעסער-גלעזער...

נאר די טעכניק פון איינמאהנען די שטייערן. וועט דערביי נישט בלייבען שטיין — נאר אינגיכען, וועלען די עקזעקוציעס ווערען געמאכט מיט רענטגען-שטראהלען.

אזוי ווי דער שטייער-צאלער און די שטייער-צאהלערן וועלען שטיין נאקעט וועט דער עקזעקוטאר, אדער די עקזעקוטארקע הייסען זיי פריהער אויסרייניגען דעם מאגען מיט ריצינאייל, און נאכדעם וועלען זיי מאכען די רענטגען אויפנאמע, צי האלט נישט אימיצער בעהאלטען אין דער בלינדער קישקע א פעקעל אסיגנאציעס...

ש. וו.

ווידער וועגן די הכנסה-שאצונג'ס-קאמיסיעס.

פון די צוויי הויפט-שטייערן: אומזאץ און איינקונפט-שטייער. וועלכע עקזיסטירען אין פוילען, האט עקזיסטענץ בערעכטיגונג דער איינקונפט-שטייער, ווייל יעדע מלוכה האט פערשידענע אויפגאבען לגבי איהרע בירגער און כדי די דאזיגע אויפגאבען אדורכצופיהרען אין לעבען, מוז מען האבען א בעשטימטען בודזשעט. עס איז דעריבער קלאר, אז יעדער בירגער, וועלכער פערדיענט מעהר, ווי דער פארגעשריבענער לויט'ן געזעץ מינימום, מוז מיט א טייל פון זיין פערדיענסט אונטערשטיצען די מלוכה-קאסע, כדי צו זיכערען דעם מלוכה-בודזשעט.

דער הכנסה-שטייער געהער צו דער קאטעגאריע ליבעראלע שטייערן, ווייל ער ווערט גענומען פראגרעסיוו, לויט די איינקונפטען פון די בירגער, און וואס מעהר איינער פערדיענט, מוז ער פראגרעסיוו צאהלען א העכערען שטייער און אום די אויסמעסטונג זאל ריכטיג פארקומען, האט דער געזעצגעבער פאראויסגעזעהן צו רופען פון די בעפעלקערונג זאכקענער און מיטגלידער צו די שאצונג'ס-קאמיסיעס.

עס איז אבער בעוואוסט, אז נישט אלע מיטגלידער ערפילען זייער אויפגאבע בשלימות. פון אזעלכע, וואס טהון אפזיכטליך נישט ערפילען אדער פערנאכלעסיגען זייער אויפגאבע, וועלען מיר איצט נישט רעדען. דאס איז א קאפיטעל פאר זיך, צו וועלכען מיר וועלען זיך נאך אומקערען. אונז אינטערעסירען איצט אזעלכע מיטגלידער וועלכע ערפילען נישט זייער אויפגאבע, נישט צוליעב שלעכטען ווילען, נור ווייל יעדער יוד, נישט אויסגענומען מיטגלידער פון די שאצונג'ס-קאמיסיעס. איז פער'דאגה'ט און פעריאגט מיט זיינע אייגענע שטייערן און מורא האבענדיג פאר דער אייגענער הויט, שטעלט ער זיך נישט אזוי ענערגיש ארויס, ווי ער דארף דאס טהון און ביים קלענסטען ווידערשטאנד פון פארזיצער אדער רעפערענט הערט ער אויף געהעריג צו רעאגירען. עס מוזען צוליב דעם דעלעגירט ווערען אין די שאצונג'ס-קאמיסיעס מענשען, וועלכע האבען נישט קיין מורא פאר די שטייער-אמטען, ענערגישע מיט א פעסטען כאראקטער און זענען גוט בעקאנט מיט זייערע רעכט.

עס איז אויך כדאי אנצוווייזען אויף פאלגענדען אומשטאנד: די רעפערענטען, וועלכע לעגען-פאר די הויך פון שטייער אויפ'ן גרונד פון געזאמעלטען מאטעריאל די מיטגלידער פון די שאצונג'ס-קאמיסיעס. די מיטגלידער ווייסען נישט, צי זיי האבען פון געזעצליכען שטאנדפונקט דאס רעכט צו פערלאנגען אז דאס מאטעריאל זאל זיי ווערען פארגעשטעלט. דעריבער מוז ווערען אויפ'ן פערלאנג פון א קאמיסיע-מיטגליד פערעפענטליכט אויף דער זיצונג דען קיין געהיימע מאטעריאלען זענען נישט פערהאן פאר די מיטגלידער, און נור דאס געזאמעלטע מאטעריאל, הן דורכ'ן שטייער-אמט, הן דורך די מיטגלידער פון די שאצונג'ס-קאמיסיעס. דיענט אלס באזיס אויסצומעסטען די הויך פון איינקונפט-שטייער.

אויף נאך איין זאך איז וויכטיג אויפמערקזאם צו מאכען. די לייטער פון די שטייער-אמטען שטעלען זיך אפטמאל ענטגעגען א גענויע בעטראכטונג פון יעדער שטייער-צאהלער, ווייל אויף צו ערלעדיגען יעדען מין שטייער איז בעשטימט א געוויסע בעגרעניצטע צייט מיט א ענד-טערמין; און זאל מען וועלען אלזייטיג בעטראכטען יעדען שטייער-צאהלער, וואלט אויסגעקומען אבצוהאלטען א גרויסע צאהל זיצונגען און דער הכנסה-שטייער וואלט נישט פערטיג-געווארען צום פארגעשריבענעם טערמין. עס ליגט דעריבער א פליכט אויף די ווירטשאפטליכע ארג. פארצונעמען די געהעריגע שריט, אז די זיצונגען וועגען הכנסה שטייער זאלען זיך אנהויבען ווי אמשנעלסטען, דען עס איז דאך קלאר, אז בלויז טעכנישע מניעות דארפען ביי קיין-פאל דיענען אלס סבה אויסצומעסטען נישט-יושרדיגע שטייערן.

א, שענפעלד.

אויסוועג ניסט נור צו טראכטען אויף וואס פאר א אופן צו פערביליגערן דעם שכר-לימוד בכדי דורכשניטליכע עלטערן זאלען בלייבן אין דער לאגע נישט ארויסצונעמען די קינדער פון די שולען.

עס געהט יעצט א קורס פון פערביליגערונגען, מוז אויך אויף דעם געביט א ענדערונג לטובת אלעמען איינגעפירט ווערען.

— ס'איז כדאי זיך ערנסט אפצושטעלען אויף דער פראגע און זי אלזייטיג צו בעהאנדלען.

ר. לעט.

Mydło kollontay z pralką jest lepsze: pierze, chroni, oszczędza
Złoty medal na wystawie w Katowicach 1927
Generalne przedstawicielstwo na okręg kielecko-radomski
DOM HANDLOWO-KOMISOWY M. CUKIERMAN KIELCE
ul. Sienkiewicza 32, Telefon 4-55,

פארשוינען, וואס דרעהען א קאפ דעם רעדאקטאר.

וואו א'אנגעווייטאגט הארץ; וואו עמיצער האט א טענה אדער זוכט אן עצה; וואו עמיצער דארף אויסלאזען זיין כעס און פערביטערונג געגען דער וועלט אדער נעגען לייטען; וואו עמיצער נויטיגט זיך אין א טרייסט צו א גוט ווארט; וואו איינעם שפארט אן צו דעמאסקירען סמיצענס א חזירייי; וואו איינער איז בעעוולט געווארען אין א אינסטיטוציע; וואו איינעם איז איינגעפאלען אין קאפ א גלענצענדער פראיעקט צו ראטעווען די מענשהייט; וואו איינער האט דערפילט אין זיך א שרייבערישען טאלענט; וואו עמיצער דארף זיך דערוויסען אנאדרעס, צי וויפיל א זייגער מיט מינוטען סגייט אפ דער צוג. —

וואוהין ווענדעט מען זיך מיט אט די אלע זיבעץ זאכען?

נאטירליך, אין רעדאקציע!

וואו, אויב ניט אין רעדאקציע, אין מחויב יעדערן אויסצוהערען, מיט יעדען זיך אויס'טענה'ן, יעדען געבען אן עצה? ווער, אויב ניט דער רעדאקטאר, דארף אלץ וויסען, מיט אלץ זיך אינטערעסירען. אלץ האלטען אויפ'ן קאפ און אויף אלץ האבען א פארטיגע תשובה?

* * *

קומט אריין אין רעדאקציע א באלעבאטישער יוד, שטעקט אריין דעם רעדאקטאר א ברייטען שלום עליכם, זעצט זיך גאנץ ברייטליך אוועק אויף א שטול רוקט זיך גלייך צו מיטען שטול צום רעדאקטאר א קני צו א קני, נעמט ארויס א פאפיראס, בעט ביים רעדאקטאר א שוועבעלע, לאזט איהם דעם רויך אין פנים אריין. הוסט זיך אפ. קוקט זיך ארום און שושקעט איהם איין:

— פאניע רעדאקטאר, כ'האב אייך צו דערצעהלען א וויכטיגע זאך!

— אדרבה, דערציילט, וועלען מיר הערען!

און דער יוד דערצעהלט:

— איך האב — זאגט ער — א באקאנטען; טרעף איך זיך אזוי מיט איהם שבת ביים דאווענען; רעדען מיר דאס יענץ, פאליטיק. מעשיות-חסידות. פארטרויט ער מיר א סוד, אז זיינער א שוועסטערקינד איז א מיטגליעד פון פערוואלטונג אין א וויכטיגער אינסטיטוציע, האט איהם דער שוועסטערקינד דערצעהלט, איך פערשטעהט זיך על-פי סוד, — אז אין דער אינסטיטוציע האט מען איינעם געכאפט ביי דער האנד און מען האט געמאכט א שווייג — בכן האלט ער, אז ס'ליגט אויף אונז א חיוב עס אריינצושטעלען אין בלאט, מחמת אזוינע זאכען איז א סקאנדאל צו פארשווייגען, און אויב מען פארדעקט אזוינע זאכען איז עס א פערברעכען און ניט אנדערש, די גאנצע פערוואלטונג איז געכאפט אין דער מעשה, ווייבאלד מען איז פעראינטערעסירט די זאך צו פארשטיקען.

דער רעדאקטאר איז מסכים, אז אזעלכע זאכען טאר מען נישט פארשטיקען, און ער איז מסכים עס אלץ אנצושרייבען, בעטענדיג בלויז ביים יודען אנצוגעבען זיין נאמען און דעם נאמען פון זיין בעקאנטען, וואס האט עס איהם פערטרויט און פון בעקאנטענס שוועסטערקינד, פון וועלכען עס שטאמט די רעוועלאציע.

דער יוד טוט זיך אבער א כאפ פון ארט, ווי א שלאנג וואלט איהם איינגעביסען:

— וואס הייסט, אנגעבען מיין נאמען? ווייל איך קען ניט פערטראגען קיין עוולות, ווילט איהר, איך זאל קריגען א שטאט שונאים?

— גוט, זאגט דער רעדאקטאר כ'מוז דאך אבער האבען אויף וואס זיך צו שטיצען, טאמער וועט די פערוואלטונג זיך בעליידיגען און מיר אנקלאגען אין געריכט,

— איהר האט נישט וואס מורא צו האבען; די מעשה איז אמת, ווי מיר האבען היינט א טאג פון גאט!

— כא פון וואס זשע זאלט איהר מורא

15-יעהריגער יובל פון יודישען לעגיאָן!

פון **מיכאל גראַיווער**

ס'איז געוואָרען פופצען יאָהר, זייט וולאַדימיר זשאַבאָטינסקי איז עפענטליך און אָפיציעל בעשטעטיגט פון דער ענגלישער רעגירונג צוגעטרעטען צו דער גריגדונג פון א יודישען לעגיאָן צום קאַמף פאר ארץ-ישראל.

א גרויסער טייל פון די דעמאָלסדיגע געגנער פון לעגיאָנען - געדאַנק זענען היינט געוואָרן זיינע פריינד. אָבער ערשט נאָכדעם, ווי הונדערטער טויזענטער יודען זענען געפאלען פון די הענד פון מערדער און רויבער אין גלות און אין ארץ-ישראל. ערשט נאָכדעם, ווי דער אנטיסעמיטיזם און דאָס פערגיסען יודיש בלוט איז געוואָרען א לאָזונג פון מיליאָנען מענשען, וועלכע געהערען אפילו צו די גרויסע קולטור-נאַציאָנען.

א פאָלק, וואָס לעבט און ארבייט נאָרמאַל אויף זייער ערד, ענטוויקעלט אין זיך נאָרמאַלע געזונדע געפיהלען וועלכע מאַכען איהם פעהיג צו ארבייט אין פרידענס-צייט, און אויך פעהיג צו בעהאַלטען זיינע געזונדע נערווען און צו קעמפען פאר זיין פרייהייט אין קריג'ס-צייט. אָבער די לאַגע פון צוזייהטען און צושפרייטען יודישען פאָלק האָט איהם אינסטינקטיוו ריכטיג דיקטירט צו פראָקלאַמירען דעם אידעאַלען זאַך פון זיינע נביאים „לא בחיל ולא בכח, כי אם ברוחי, אמר ה' צבאות" אלס זיין לעבענס-אנשויאונג און וועלט-אויפפאסונג, ווייל נאָר מיט דעם כח פון גלויבען אין יושר און גערעכטיגקייט האָט דאָס שוואכע יודישע פאָלק געקאָנט אויסהאַלטען דעם ביישפיללאָזען קאמף אין דער געשיכטע ביז'ן היינטיגען טאָג.

דאָס האָט אָבער אין פערלויף פון די 18 יאָהרהונדערט גלות דערפיהרט דערצו, אז א גרויסער טייל פון אונזער פאָלק האָט פערלוירען יעדע פעהיגקייט צו שטעלען וועלכען עס איז ווידערשטאַנד. אַז נישט נאָר די פאָלקס-מאַסן אויך פיהרער האָבען דרך ארץ פאר יעדען גוי-קטן, און אז אפילו ביי דעם גרעסטען אָנשטרענגונג, וואָס אונזער פאָלק מאכט אין זיין געשיכטע זייט דעם אויפשטאַנד פון בר-כוכבא, — דעם אויפבוי פון ארץ-ישראל אין אונזער צייט, פעהלט אונז לײדער צו אָפט דער מוט צו קעמפען פאר אונזערע פאָדערונגען און דאָרט.

דעריבער איז די אידעע פון יודישען לעגיאָן איינע פון די וויכטיגסטע אין דער יודישער רענעסאַנס-בעוועגונג. עס איז א געדאַנק, וואָס שוין היינט קאָן מען כמעט פאראויסזעהן די קאָלאָסאַלע רעוואָלוציע אין דער יודישער פסיכיק, וועלכע ער וועט בקרוב דורכפיהרען.

בשעת דער ערשטער יודישער מלך שאול איז געפאלען צוזאמען מיט זיינע העלדישע זיהן און קליינע ארמעע אין קאַמף מיט די פלשתים, האָט דער גרעסטער יודישער מלך פון אלע צייטען, דוד, אָנגעהויבען זיין רומרייכע טעטיגקייט אויף אלע געביטען מיט די ווערטער: „ללמד יהודה קשת" — „יהודה מוז לערנען שיסען"!

א האַלבען יאָהרהונדערט שפעטער האָט אַן'אנדער גרויסער יודישער שטאַטסמאַן און פאַטריאָט, וועלכער האָט אויפגעבויט ארץ-ישראל צום צווייטען מאָל, נחמיה בן חכליה, ארויסגעגעבען די פעראָרדנונג, אַז די ארבייטער און בויער זאָלען אין איין האַנד האַלטען די ארבייטס-מכשירים און אין דער אנדערער — געוועהר (נחמיה ד' י"א).

די שווערינקייטען ביים אויפבויען די מלוכה לאָזען זיך פאר קיין פאל נישט בעקעמפען נאָר דורך אפעלירען צו די געפיהלען פון יושר און גערעכטיגקייט. דאָס האָבען אָנערקענט די גרויסע יודישע פיהרער, וואָס האָבען אויפגעבויט ארץ ישראל צום ערשטען און צום צווייטען מאָל. און דאָס מוזען אויך היינט אנערקענען, אלע נאָכניסט איינגאַנצען אסימילירטע יודען.

גרויסע דיכטער און שריפטשטעלער בחסד עליון האָבען די גאַב צו דערקענען ערשיינונגען און בעוועגונגען א סך פריהער, איידער זיי ווערען אקטועל און רעאל. מיט אַנ'ערך דרייסיג יאָהר צוריק האָט נחום סאָקאָלאָוו אין אַנ'ערצעהלונג „הנבור" פעראייביגט די גבורה פון א ישיבה-בחור, וואָס ביי איהם דערוואכט איינמאָהל אין יאָהר, אין ל"ג בעומר, דאָס אוראַלטע יודישע העלדענבלוט.

און דוד פרישמאַן האָט אויף זיין הומאָריסטישען שטייגער פעראייביגט דעם מלמד, וואָס האָט נישט געשלאָגען דעם תלמיד פאר פערעהרען א פסוק אין דער תורה (בראשית כ"ז, כ"ב) אזוי, אַז עס איז אַרויסגעקומען פונקט קאַפויר „הקול קול עשו והידים ידי יעקב", ווייל „אַ גרויסער געדאַנק האָסטו, מיין קינד, ארויסגעזאָגט, חלואי זאָל ער אינגיכען מקוים ווערען", — אזוי האָט געזאָגט דער מלמד.

און אויך דער פאקטישער קאמף און די פערווירקליכונג פון דער לעגיאָן-אידעע געפינען שוין זייערע ערשטע שפורען אין קאמף פון די יודישע שומרים, קאָלאָניסטען און ארבייטער מיט די בעדואינער נאָך פאר דעם וועלט-קריג

האָבען אָנציגעבען אונז אייער נאָמען און די נעמען פון אייער בעקאַנטען און זיין שוועסטערקינד?

— אזוי? א גרויסער חכם זייט איהר אבי איהר זייט א רעדאַקטאָר! איהר וועט האָבען א סענסאַציע, און איך זאָל גיין פאר אייך זיצען אין טורמע אריין?

דער יוד טוט זיך א הויב מיט כעס, און שרייט אויס: — א פיינער רעדאַקטאָר! איך דערצעהל איהם וועגען אזא סקאַנדאל און ער וויל אפילו נישט שרייבען! נישט אנדערש, איהר זייט איין האַנד מיט די זשוליקעס און מהאָט אייך שוין אָנגעבעטען אָדער אפילו בעצאָהלט, אז איהר זאָלט מאַכען א שווייג!

דער קלאַפּ מיט דער טיר איז געוועזן אזוי שטאַרק, אַז אלע שויבען אין די פענסטערס האָבען זיך א טרייסעל געטאָהן.

* * *

און אָט האָט איהר א יודען, וואָס סטראַשעט:

עפעס געווען אין ציימונג א נאָטיץ פון דער פאָליציי-אַיש... וועגן דעם, וואָס איינער האָט בעמאָלדען אין פאָליציי, אַז א וואַיטער האָט איהם עפּעס בעשווינדעלט.

קומט אָט דער צווייטער אין רעדאַקציע מיט גרויס כעס און גוואַלדעוועט:

— איך וועל אייך ווייזען, ווי אזוי צו באַשמוצען א מענטשען! שוין זאָלט איהר מיר זאָגען. ווער ס'האָט אייך אויפגעגעבען די געשיכטע.

דער רעדאַקטאָר בעט איהם ריידען מיט א טאָן נידריגער און ווייזט איהם. אַז די געשיכטע האָט מען בעקומען פון פאָליציי, און אויב ער האָט טענות, דאַרף ער גיין אהין צו זיי און דאָרטען שרייען.

הפנים, אַז אין א יודישער רעדאַקציע איז אָבער גרינגער צו שרייען, ווערט דער יוד נאָך מעהר צעקאָכט:

— און אַז פאָליציי איז וואָס? דאַרפט איהר אַלץ שרייבען? כ'האָב אייך געבעטען, צו וואָס?

און וויפיעל דער רעדאַקטאָר פרוווט ניט ערקלערען און איבערצייגען דעם יודען, אַז א רעדאַקציע נויטיגט זיך ניט אין אַנ'ערלויבניש צו שרייבען וועגען זאַכען, וואָס זי באַקומט פון פּראָוויאַנג'כאָטערכע קוועלען — העלפט עס אַלץ ניט און דער יוד גייט ארויס פון איהם מיט א דראָהונג:

— ס'מעג מיר קאָסטען מיין לעבען אָבער איהר וועט ביי מיר פערפוילט ווערען אין טורמע!

* * *

און אָט איז א נייגעריגער.

ער קומט אריין זייער שטיל, בעגריסט זיך זעהר העפליך, פרעגט זיך נאָך, וואָס הערט זיך אין דער וועלט און וואָס מען מאַכט אליין, און וואָס עס מאַכט די פאמיליע, און ווי גייט עס מיט פרנסה, און אַז ער מאַטערט אזוי אויס דעם רעדאַקטאָר א היבשע פערטל שעה, קומט ער ענדליך צו צום עיקר:

— ביי אייך איז געווען עפּעס א מעשה מיט א פריילין, וואָס האָט אָבגעגאָסן א עלטערן יודן מיט וואַסער אין אפשר קענט איהר מיר זאָגן, ווער די פריילין איז?

— וואָס דאַרפט איהר עס וויסען? איהר זייט אַ קרוב איהרער, צי וואָס?

— ניין, גלאַט אזוי, ס'איז מיר טשעקאַווע צו וויסען; וואָס קען עס אייך אַרן, אַז איהר וועט מיר זאָגען? אויב דאָס דאַרף זיין א סוד, קענט איהר זיך אויף מיר פערלאָזען!

דער רעדאַקטאָר פרוווט איהם ערקלערען, אַז אזוינע „סודות פון רעדאַקציע" קען מען בשום אופן קיינעם ניט דערצעהלען, אָבער דער נייגעריגער וויל אַלץ ניט אָבטרעטען, און ער נודושעט אזוי לאַנג, ביז דער רעדאַקטאָר האָט ניט קיין אנדער מיטעל, ווי זיך אויפצוהויבען און בעגלייטען דעם נייגעריגען ביז'ן טיר.

* * *

אָפט מוז דער רעדאַקטאָר זיין אפילו א... דאָקטאָר.

קומט א פרוי מיט א קינד אויף די הענד: דאָס קינד איז שוין אַלט באַלד 3 יאָהר, געווען א ליכטיגע פּאַרשוין, אָבער עפּעס א בייזע קרענק האָט זיך אין איהם אריינגעכאַפּט, דאָס עופ'עלע גייט נעבעך אויס פון מינוט און דאָקטוירים ווייסן ניט וואָס דאָס איז אזוינס האָט זי ניט קיין אנדער וועג ווי... זיך צו ווענדען צום רעדאַקטאָר, אפשר וועט ער, דער רעדאַקטאָר, איהר עפּעס געבען אַנ'עצה.

* * *

קומט אריין א פּאַרשוין, וואָס אין א פיגטטערכן געסעל וואָלטען מיר א טוישנעדיגער יודענע ניט געראַטען זיך

אַזוי דערצעהלט דאָס בוך „מסלה“. אייניגע פון די וועניגע ליטעראַרישע זאַמלונגען, וואָס שילדערט דעם קאַמף אין ארץ-ישראל נאָך אונטער דער טערקישער העשאַפט

אַ יודישער אַרבייטער געהט צום ברונעם אָנצוטרינקען אַ פּאָר פערד. די בעדואינער בעפאַלען איהם, נעמען צו די פערד. דער אַרבייטער קומט צולויפען מיט גאַרנישט אין דער קאָלאָניע, אָבער אַנטקעגען לויפט איהם אַ חבר און שרייט עמפּערט „וואָס, מען האָט ביי דיר צוגענומען די פערד און דו לעבסט נאָך?!“

דאָס איז דער שטאַרקסטער תמצית פון דעם לעגיאָן-געדאַנק יודיש האָב און גוטס מאָר נישט זיין הפקר פאַר יעדען רויבער אין דער יודענשטאַט קאָן פונקט ווי יעדער אַנדערער שטאַט אין דער געשיכטע, נישט אויפגעבויט ווערען אָהן אַ לעגיאָן און אָהן די גרייטשאַפט צו ברענגען קרבנות פאַר דער פרייהייט פון פאָלק.

און היינט, אין דער וואָך פון יובל פון יודישען לעגיאָן. האָט דאָס יודישע פאָלק די פליכט אויסצודריקען אַ יישר-כח די אַלע לעגיאָנערען. וועלכע זענען געגאַנגען פרייוויליג מקריב זיין זייער לעבען אויפ'ן מזבח פון דער צוקונפטיגער יודישער מלוכה.

עהרע די געפאַלענע העלדען פון די יודישע לעגיאָנען!

עס איז אויך אַן עהרען-פליכט פון יודישען פאָלק צו בעזעצען די לעגיאָנערען אין ארץ-ישראל, פאַר וועלכען זיי האָבען געקעמפט.

איינער פון די גרעסטע פּאָליטיקער פון פראַנקרייך, פּואַנקערע, האָט נאָך דעם וועלט-קריג געזאָגט; „פראַנקרייך האָט צו פערדאַנקען זיין זיג אין וועלט קריג דער נאַציאָנאַלער בעגייסטערונג, דער אָפּפערוויליגקייט און אייזערנער ליידענשאַפט, וועלכע נאָמבעטאַ מיט זיינע לעגיאָנען האָבען אָנגעצינדען אין יאָהר 1870“.

דעמאָלט, נאָך דעם נצחון, דעם עלפטען נאָוועמבער 1920. האָט פראַנקרייך פייערליך געבראַכט צו קבורה אין פּאַנטעאָן אין פּאַריז דאָס האַרץ פון דעם יודען נאָמבעטע

אין יענעם טאָג. אין וועלכען דער יודענשטאַט וועט פייערליך פּראָקלאַמירט ווערען אויף ביידע זייטען פון ירדן. וועט דאָס יודישע פאָלק מיט גרויס עהרפורכט דערמאָנען זיינע לעגיאָנערען. וועלכע האָבען אין וועלט-קריג מיטגעהאָלפען צו דער עראָבערונג פון הייליגען לאַנד אונטער דער יודישער ווייס-בלויער פאָהן!

ראַטערדאַם, דאַנציג און די שידלאָווצער פאָלק'ס-באַנק.

די שידלאָווצער פאָלקס-באַנק אין די טעג געשטאַנען פאַר'ן גרינעם טיש פון ראַדאָמער קריין-געריכט. די באַנק איז אייגענטליך נישט גערירט געוואָרען פון אָרט. מ'האָט בלויז מזריח געווען אייניגע פון איהרע פאַרשטעהער צו שטעלען זיך לדין וועגען עפּעס נאַר-נישט קיין פיינע מעשים. די באַנק, הייסט עס, איז ווייטער געבליבען אין שידלאָווצע. אלא וואָס דען? — איהר כבוד נאָר איז דערמאָנט געוואָרען פאַר'ן געריכט.

און די שידלאָווצער פאָלק'ס באַנק האָלט זיך שוין באַלד נישט געהאַט מיט וואָס צו שעמען. אדרבא. אין געריכט האָט מען זיך דערוויסט, אַז איהרע אָפּעראַציעס האָבען זיך געצויגען אויף ווייט און ברייט. זיי האָבען אויש אָנגעשפּאַרט אין ראָטערדאַם אין דאַנציג. צו קומען אין האַנדעלס-קאָנטאַקט מיט אַזעלכע צוויי גרויסע אייראָפּעאישע שטעדט איז געוויס אַ גרויסער כבוד פאַר אַזאַ שטעדטעל ווי שידלאָווצע. נישט מעהר ס'איז געשעהן איין „קלייניגקייט“, וואָס האָט קאַליע געמאַכט דעם פּרעסטיזש.

כדי געגוי צו ערפאַהרען זיך אין וואָס בעשטעהט די דאָזיגע „קלייניגקייט“, מוז מען לאָזען רעדען דעם בעשולדיגונג'ס-אַקט אוי זאָל ער איין בכבודו ובעצמו דערצעהלען די סבה צוליב וועלכער די בעציהונגען צווישען שידלאָווצע מיט ראָטערדאַם און דאַנציג זענען ראַפּטום איבערגעריסען געוואָרען אויף אַזוי ווייט, אַז נישט נאָר מ'האָט זיך געגט, נאָר שידלאָווצע איז נאָך גע'קנס'עט געוואָרען מיט שבת ובושת.

די מעשה איז אַזוי געווען:

די פירמע קאַאופמאַן אין ראָטערדאַם האָט דורך דער פערמיטלונג פון דער עקספּעדיציע-ביוראָ אין דאַנציג, אויגוסט וואָלף, אַרויסגעשיקט קיין שידלאָווצע 2780 שטיק קאַלבס-פעל. די פעל זענען אַדרעסירט געוואָרען אויפ'ן נאָמען פון דער פאָלקס-באַנק, וועלכע האָט בעקומען אַ בפירוש'ע „פּאָלנאָמאָצניע“ אַרויסצוגעבען זיי דעם ה' חיים גאָלדבערג נאָכדעם ווי יענער וועט דעקען די בעטרעפענדע סומע פון 3,898 דאָלאַר.

איין טייל — אגב דעם גרעסטען — האָט די באַנק אויסגעפיהרט כהלכה, דהיינו, די פעל האָט זי טאַקע אַרויסגעגעבען דעם ה' גאָלדבערג, וועלכער האָט נאָר איינגעצאָהלט 2400 דאָלאַר און די איבריגע סומע האָט ער געדעקט מיט וועקסלען.

ווען די פירמע קאַופמאַן אין ראָטערדאַם האָט נישט בעקומען בעצאָהלט די רעשט 1998 דאָלאַר האָט זי זיך געווענדעט דורך איהר אַדוואָקאַט צו דער פּראָקוראַטור, וועלכע האָט פערארדענט אַ אויספאָרשונג.

ס'איז דורכגעפיהרט געוואָרען אַ עקספּערטיזע אין די בוכהאַלטעריע-ביכער פון דער באַנק, וועלכע האָט אויפגעוויזען, אַז דאָס אַרויסגעבען דעם פּראָכט אויף די פעל, נישט בעקומענדיג פריהער די גאַנצע סומע אין מזומנים — איז געווען אַ דעציזיע אויף אַ זיצונג פון דער פערוואַלטונג אין דער באַנק. דערביי איז דער פּראָכט נישט געווען אַריינגעצויגען אין קיין שום בוך פון דער בוכהאַלטעריע.

חוץ דעם האָט די קאַליגראַפישע עקספּערטיזע פון די אונטערשריפטען אויפ'ן פּראָטאָקאָל פון דער זעלבער זיצונג, בעוויזען אַז אונטער דער דאָזיגער דעציזיע פיגורירען די אויטענטישע אונטערשריפטען פון די פערוואַלטונג'ס-מיטגלידער בערגער, לעטעלבאַום, פרידלעווסקי.

אַזעלכע מאַניפּולאַציעס האָט פאַרגעשטעלט דער בעשולדיגונג'ס-אַקט, אין וועלכען די בעוואָלה'טע פירמע האָט צום סוף געפאָדערט ביי דער באַנק אַ חוץ שטראָף אויך ענטשעדיגונג 15000 זלאָטעס פאַר'ן היזק.

די בעשולדיגטע האָבען זיך נישט מודה געווען און ערקלערט, אַז דאָס איז די שולד פון דער קאַסע, וועלכע האָט אין דעם פאַל געהאַנדעלט אָהן זייער הסכם און די סחורה אַרויסגעגעבען לויט איהר אייגענעם ווילען.

דער פּראָצעס האָט זיך געצויגען צוויי טעג אין היגען קריין-געריכט. בערגער איז פערורטיילט געוואָרען אויף 6 מאָנאַטען תפיסה. לעטעלבאַום אויף 4 מאָנאַטען און פרידלעווסקי איז פרייגעשפּראָכען געוואָרען.

די תביעה וועגען די 15000 זל. האָט דאָס געריכט נישט אָנערקענט מיט'ן מאָטיוו וואָס פון דער צייט אָן, וואָס די דערמאָנטע דריי מיטגלידער זענען אָבגעשטעלט געוואָרען אין זייער טהעטיגקייט, האָט די פערוואַלטונג פון באַנק זיך אָפּגעטויטשט, און אַזוי ווי די לעצטע האָט מיט די בעשולדיגטע נישט געאַרבייט. קען זי דעריבער נישט זיין פעראַנטוואָרטליך פאַר זייערע מעשים און בעצאָהלען זייער שאָדען.

די פער'משפּט'ע זענען איבערגעלאָזען געוואָרען אויף דער פריי אָהן שום קויציע.

„עזרה“ שיקט אַרויס קראַנקע אויף קוראַציע קיין בוסק

נישט קוקענדיג אויף די פינאַנס'ע שוועריגקייטען איז „עזרה“ דאָך צוגעטרעטען צו דער בוסק-אַקציע. די פערוואַלטונג האָט געמאַכט אַלע אָנשטרענגונגען, אַנגאַזשירט זיך אין חובות און זיך בעמיהט מיט כל הכחות צו דערהאַלטען די שעהנע טראַדיציע פון שיקען קראַנקע אין די בעדער.

היינטיגען זונטאָג פאָהרען אָוועק די קראַנקע אין ספּעציעלע, בעקוועמע אויטאָבוסען דירעקט קיין בוסק, פאַר וועלכע ס'איז שוין צוגעגרייט געהעריגע וואָינונגען אין איינער פון די שענסטע ווילעס.

די קוואַליפיצירטע קראַנקע וועלען בעקומען צוגעשיקט ספּעציעלע בריעף וועגען דער גענויער שעה פון אָבפאָהרן.

מיט איהם צו טרעפען.

— פיינע רעדאַקטאָר, איך האָב צו אייך אַ „שאלה“?

וואָס איז? געווען אין בלאַט אַ נאָטיץ אַז מ'האָט איינעם פערהאַלטען אין ראַדאָם צוליב עפּעס בלאָטע מעשים, איז בכן האַלט דער פאַרשוין, אַז מע-מיינט עס ניט קיין אַנדערען ווי אים.

דער רעדאַקטאָר בערוהיגט אים, אַז די נאָטיץ איז גאַר וועגען אַ אַנדערען, אָבער דער פאַרשוין לאָזט צו זיך גאָר ניט רעדען.

— ווען דען האָט איהר געמיינט אויב ניט מיך, ווער דען פערנעמט זיך מיט אַזעלכע „זאַכען“ אויב ניט איך?

קוים מיט צרות געלונגט איהם צו איבערצייגען, אַז דאָס איז ניט ער, און אַז ער שטעהט שוין אין טיר, דראָהט ער נאָך אַלץ:

— געדענקט. טאָמער איז דאָס איך, וועט מען זיך מיט אייך זעהען!

* *

וועגען שרייבער, דעמאַסקירער, בע'עוול'טע און פּראָיעקטען-געבערס — אַ צווייטען מאָל.

x

בעקאנטער שונא ישראל יאקסע כאמיעץ פאר'ן ראדאמער געריכט

ער איז ארומגעפאהרען איבער פוילען און געזאמעלט אנאנסען און אבאנענטען פאר זיין „פאטריאטישע" צייטונג.

ס'איז א געשיכטע פון עטליכע יאהר ווען דער נאמען יאקסע כאמיעץ האט זיך געלאזט הערען מיט זיין ווילדע העצע געגען יודען. אין יענער צייט איז ער געווען דער „העלד פון טאג" און זיין „כאפולצריטעס" איז דאן געוואקסען צוליעב זיינע יודענפרעסערישע ארויסטרעטונגען.

יאקסע כאמיעץ, ווי בעוואוסט, איז מיט איינינע יאהרען צוריק ארומגעפאהרען איבער פערשידענע שטעדט און שטעדלעך אין פוילען, וואו ער איז ארויסגעטרעטען מיט רעפעראטען וועגען יודען-קענטכך. וועלכע זענען געווען פיל מיט גיפט. ער האט אומעטום, וואו ער האט געשטעלט א פיס, געזייהט האס און שנאה געגען יודען, אזוי אז נישט איינמאהל האט די מאכט געמוזט פערשטערען זיינע פארלעזונגען.

א אבקלאנג פון זיין דעמאלסיגער „בעריהמטער" טעטיגקייט האבען מיר געהערט די טעג אין ראדאמער שטאדטישען געריכט. דא אין געריכט איז אבגעדעקט געווארען דער שלייער פון זיינע „פאטריאטישע" געפיהלען און ס'איז קלאר געווארען דער צוועק פון זיין העץ-טורנע.

מיר וועלען דערצעהלען כסדר.

אין יאהר 1928 האט דער שונא ישראל יאקסע כאמיעץ אויך בעזוכט ראדאם. אויף זיינע טורנע האט ער אויך נישט פערגעסען אין אונזער שטאט און אויך דא געוואלט מזכה זיין מיט איינער פון זיינע יודענקענערישע, פעך און שוועבעלדיגע דרשות. ער האט אבער ליידער געמאכט קיין ראדאם אומזיסטע הוצאות, ווייל די ראדאמער סטאראסטיוא האט איהם דאן קיין ערלויבעניש אויף זיין העצערישען רעפעראט נישט געוואלט געבען.

געזעהען, אז ס'איז נישט צו מאכען, האט ער, וועלענדיג זיך פארט ארויסשלאגען אויף די הוצאות, בעשלאסען, אז אנשטאט דעם רעפעראט וועט ער שוין ביי איין וועגס אדורכפיהרען א געלד-זאמלונג פאר זיין צייטונג, וואס ער האט בדעה געהאט ארויסצולאזען.

האט זיך דער „גרויסער" יודען-קעמפער ר' יאקסע אוועקגעלאזט איבער דער שטאדט זאמלען אנאנסען און אבאנענטען. ער איז דאן אריין צום אייגענטימער פון געוועלב אויף פילסודסקי גאס 9. טשישעווסקי, וועמען ער האט רוקא מפציר געווען און געוואלט „באפיערען" ער זאל זיך אנאנסירען אין זיין צייטונג „שטאדטישער פאטריאט" וואס ערשיינט אין קאליש. טשישקאווסקי האט זיך ענטזאגט דערפון, אבער ער האט זיך נישט געקענט ארויסדרעהען און אבטשעפען פון איהם און געגעבען 5 זל. פאר א יעהרליכען אבאנאמענט פון זיין צוויי-וועכענטליכען צייטשריפט.

טשישקאווסקי וואלט די גאנצע מעשה פערגעסען. ווען נישט, וואס מיט עטליכע וואכען שפעטער האט ער געליינט אין „קוריער ווארשאווסקי" אז כאמיעץ איז ארעסטירט געווארען אין ווארשא אונטער דער בעשולדיגונג פון מאלווערזאציעס. דעמאלט האט זיך טשישקאווסקי געווענדעט צו דער היגער פאליציי אין איינגעקלאגט כאמיעץ, אז ער האט איהם אפעררירט.

דער פראצעס איז די טעג פארגעקומען אין היגען געריכט. טשישקאווסקי האט גע'טענה'ט, אז ער האט פאר זיינע 5 זלאטעס אפילו קיין איין צייטונג נישט ערהאלטען אז כאמיעץ איז ארומגעפאהרען איבער פוילען און כסדר געזאמעלט אנאנסען און אבאנענטען נעמענדיג ביי אלע פאראויס געלד אזוי ווי ביי איהם.

דערויף האט זיך כאמיעץ פערטיידיגט, אז, אין דער אמת'ען, איז זיין צייטונג יא ערשינען, ער איז אבער נישט שולדיג, אויב די צייטונג איז נישט אנגעגעבען געווארען דעם אבאנענט. דאס געהער צו דער סעקרעטארקע און דערפאר איז זי פעראנטווארטליך.

צו בעשטעטיגען זיינע ווערטער האט כאמיעץ געשטעלט אנ'עדות א געוויסען קוויעטשינסקי, דער פערוואלטער מיט'ן מאגאזין פון די „פעראייניגטע סטאליארעס" אויף זשעראמסקי 41, וועלכער האט ערקלערט. אז כאמיעץ'ס „פאטריאט" איז ערשינען נאר צוויי מאנאטען, וועלכע ער האט ערהאלטען און אפלו זי אריינגעשטיפט בעקאנטע און סימפאטיקער.

דאס געריכט האט כאטיעץ'ן פרייגעשפראכען.

די גאנצע צייט פון דער געריכט'ס פערהאנדלונג איז יאקסע כאמיעץ געווען שטארק דענערווירט. דער פראצעס איבער 5 זל. האט איהם אריינגעטריבען אין קאסטען פון 200 זלאטעס און דאס ווי אויך די נישטיגע סומע צוליב וועלכע ער איז בעשולדיגט געווארען — דאס אלץ האט איהם נעבעך גוט פערדראסען.

ווייל ער איז א יוד...

סענסאציאנעלע שמד-געשיכטע פון א יודישען דאקטאר מיט זיין פרוי— די שמד-צערעמאניע פארגעקומען אין ראדאם.

מיט איינינע מאנאטען צוריק האט די פשועדבאושער שטאדט-פערוואלטונג פערעפענטליכט א קאנקורס אויף'ן אמט פון וועטערינאר-דאקטאר אין זעלבען שטעטעל. ס'זענען באלד אונגעקומען פערשידענע אפערטען, פון וועלכע אבער ס'איז בעריקזיכטיגט געווארען נאר איינע פון א געוויסען ד"ר איגנאצי פרוינדליך פון מזרח-גאליציע.

דר. פרוינדליך איז גלייך אנגעקומען קיין פשעדבאזש און אנגעהויבען אמטירען. ערשט איצט האט זיך ארויסגעוויזען אז פרוינדליך איז א יוד און דאס האט ארויסגערופען א פערשטענדליכע צופרידענהייט צווישען די ארטיגע יודען, וועלכע האבען אנגעהויבען ארויסצווייזען לגבי דעם דאקטאר א זעהר פריינדליכע בעציהונג.

לויט'ן אבמאך מיט דער שטאדט-פערוואלטונג, האט דר. פרוינדליך געזאלט פערנעמען דעם אמט פראוויזאריש. שפעטער זאל ער אפיציעל אנגאזשירט ווערן אויף שטענדיג. אין זיין ארבייט האט ער זיך אויסגעצייכענט און מען איז געווען פון איהם צופרידען. האבענדיג דעריבער א גרונד, אז ער וועט פערבלייבען אויף'ן אמט, האט דר. פרוינדליך, וועלכער איז ביז דאן געווען פערלאבט מיט א גאליציאניש יודיש מיידעל, בעשלאסען חתונה צו האבען. די חתונה איז טאקע באלד געפראוועט געווארען מיט גרויס פאראד און, ווי געוועהנליך אין א קליין שטעטעל האבען זיך כמעט אלע דארטיגע יודען אויף דער דאזיגער חתונה משמח געווען.

לאנג האט אבער די שמחה גישט געדויערט, די ארטיגע ענדעקעס מיט'ן גלח בראש האבען נישט געקענט ביי זיך פועל'ען. אז א יוד זאל ביי זיי אין שטעדטעל פערנעמען דעם אמט פון וועטערינאר-דאקטאר, מען האט דעריבער באלד אנגעהויבען פיהרען א העפטיגע העץ קאמפאניע ביז אין א געוויסען טאג האט פרוינדליך בעקומען א בעפעהל פון קאנסקער סטאראסטא, אז ער בעפרייט דעם דאקטאר פון אמט נאך פאר'ן טערמין, וואס איז געווען בעשטעטיגט אין פראוויזארישען אבמאך.

דער בעפעהל איז, ווי געוועהנליך, נישט געווען מאטיווירט, אבער פאר ד"ר פרוינדליך און פאר די פשעדבארזשער יודען זענען די „מאטיוון" געווען גוט בעקאנט. די אנטיסעמיטישע כוונות זענען געווען צו-בולט.

ס'האט זיך באלד אנגעהויבען א סדרה אינטערווענציען. די יודישע ראטמענער, פרנסים און אנדערע עסקנים האבען זיך משתדל געווען ביים וואיעוואדע סטאראסטווא, אז דר. פרוינדליך זאל צוריק אנגענומען ווערען אויף'ן אמט. אויך דער פושעדבארזשער שטאדט-קאמיסאר איז געווען אין דער מיינונג, אז פרוינדליך דארף פערבלייבען אויפן אמט אבער דער סטאראסטא האט נישט מסכים געווען. סאיז זאגאר געקומען וועגען דעם צו א שארפען קאנפליקט צווישען סטאראסטא און דעם דערמאנטען שטאדט-קאמיסאר און אלס רעזולטאט איז אויך דער קאמיסאר, א אנגעזעהנער סאנאציע-טוער, בעזייטיגט געווארען פון זיין אמט...

אבער יודען זענען, כידוע, גרויסע עקשנים און ערשט נאך פיעל אינטערווענצען ביי די העכערע אינסטאנצען איז ענדליך געלונגען צו פועל'ען, אז מען זאל ד"ר פרוינדליך אויססניי אנגאזשירען אלס וועטעריגאר-דאקטאר אין פושעדבאזש.

אין דא קומט דער טרויעריגער „שלאגער" פון דער געשיכטע.

פערנעמענדיג ווידער דעם אמט. האט ד"ר פרוינדליך. ווייזט אויס, געפיהלט, אז ער זיצט ווידער אויף „הינערנע פיסלעך". עס איז ביי איהם דעריבער געבליבען אלעס אנצווענדען, כדי צו פערזיכערען זיך דעם אמט. ער האט אויסגעוועהלט דערצו דאס ווירקזאמע מיטעל: ער האט אבערגעריסען מיט זיין גלויבען און פאלק און אין א שענעם העלען טאג האט ער זיך אבגעשמדט צוזאמען מיט זיין פרוי.

די שמד צערעמאניע איז פארגעקומען אין ראדאם, בעת'ן לעצטען עאוכאריס-

1000 זלאָטעס, אז נישט וועט מען אויפרייסען דאס געוועלב מיט א באמבע

לעצטענס האט מען זיך אין ראדאם גענומען צו שאנטאזש ארבייט.

דאס שאנטאזשירען קומט פאר אויף דעם אלט-בעקאנטען נוסח. מען שיקט צו א בריוועלע צו דער, אבער יענער פירמע, אז זי זאל צושטעלען, אדער ברענגען אויף דעם און דעם ארט כך וכך געלד, אז נישט גיהט א סדרה דראהונגען ביז טויטס.

דא נישט לאנג איז דער ערשטער שאנטאזש-ארויסטריט געמאכט געווארען פון א געהיימע „שווארצע קראה". היינטיגע וואך איז שוין צוגעקומען א „פאנטערא".

היינטיגען דינסטאג, אין סאמע מיטען העלען טאג, זענען אין מאנופאקטור-געשעפט פון פרוי רוזשע זילבערשטיין פלאץ יאגעלאנסקי 7 אריינגעקומען צוויי קליינע שקצימלעך און דערלאנגט איהר [...]מישען קאנגרע[?] וואס איז דא אבגעהאלטען געווארען. טויף-פאסטער איז געוועזען טאקע דער פושעדבאזשער גלח, וועלכער איז אויך געוועזען, ווי מען שמועסט דער בעל-עצה פון ד"ר פרוינדליך.

ס'איז איבעריג צו ציגעבען, וואס פאר א שווערען איינדרוק די גאנצע טרויעריגע געשיכטע האט ארויסגערופען ביי די פושעדבאזשער יודען, וועלכע בעטראכטען דעם שריט פון ד"ר פרוינדליך אלס שפיי אין פנים פאר [...] עהרליכע בעציהונגען און אינ[...]צען.

(א. ע.)

אויף דער גיך א בריעף.

פרוי זילבערשטיין האט רעכט נישט בעוויזען איבערצולייענען דעם בריעף. אבער בלויז יער איפער 1000 זל. האט איהר שטארק בעאינרוהיגט און ס'איז ביי איהר באלד ענטשטאנען א חשד, אז דער בריעף איז א געהיימניספולער. זי האט נישט לאנג צוריק געליינט די געשיכטע מיט דער שווארצער קראה און ס'איז איהר דעריבער מאמענטאל געקומען אויפ'ן געדאנק, ווער ווייסט צי דער בריעף איז נישט פון דער זעלבער באנדע.

שנעל אריענטירענדיג זיך מיט וואס דער בריעף שמעקט, האט פרוי זילבערשטיין באלד פערמאכט די טהירען פון געוועלב און צוזאמען מיט דער סקלעפאווע האט זי פערהאלטען די צוויי קליינע חברה-לייט, וועלכע האבען געוואלט שנעל מאכען פיס. איינער פון זיי האט זיך ארויסגעריסען און איבערלאזענדיג א לאך אין די הענד פון דער סקלעפאווע איז איהם געלונגען צו אנטלויפען.

ווען ס'איז אנגעקומען א פאליציאנט האט דאס צווייטע שייגעצל נאך געגוג זיך געאמפערט, וועלענדיג נאכטהון דעם ביישפיל פון זיין חבר. אבער דא האט דער פאליציאנט איהם פעסט אנגענומען און אוועקגעפיהרט אין קאמיסאריאט.

אין בריעף איז געשטאנען, אז זילבערשטיין זאל געבען 1000 זל. קאסע געלד, אויב נישט וועט מען דאס געוועלב אויפרייסען אין די ליפטען מיט א באמבע. דאס געלד — ווערט ווייטער געזאגט אין בריעף — זאל מען פערוויקלען אין א פעקעלע און מ'זאל עס איבערגעבען דעם הויכען, דארען בריעף-טרעגער, וועלכער בעדינט דעם ראיאן פון דער סלאוואצקי גאס. ווען זילבערשטיין זאל אנזאגען, אז ער האט אבצוגעבען דאס פעקעל דעם, וואס וועט זיך ווענדען צו איהם מיט דער פראגע, צי ער האט עפעס פאר „פאנטערא".

דער אנאנימער בריעף ענדיגט זיך מיט דער דראהונג, אויב זילבערשטיין וועט וועגען דעם מודיע זיין דער פאליציי וועט דאס געוועלב אויפגעריסען ווערען מיט א באמבע.

דער אונטערשריפט פון געהיימען דראהונג'ס בריעף צו זילבערשטיין האט געטראגען דעם אנאנים „פאנטערא".

דאס ארעסטירטע שייגעצל האט זיך ארויסגעוויזען אלס לעאן אקרוי 11 יאהר אלט פון דער קאזשעניצער גאס 14, ער האט ערקלערט, אז אויפן פלאץ יאגיעלאנסקי איז צו איהם צוגעקומען א געוויסער הערר אין א העלען אנצוג און איהם דערלאנגט דעם בריעף איבערצוגעבען אויפן דערמאנטען אדרעס.

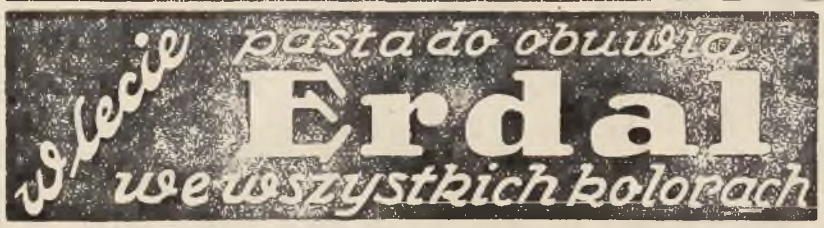

סוחרים באנק ערב רעארגאניזאציע

ווי מיר הערען, זאל די באנק וואס עקזיסטירט ביים היגען סוחרים-פעראיין ווערען רעארגאניזירט אויף גאנץ אנדערע יסודות.

די פארשטעהער פון סוחרים-פעראיין פלאנעווען פארשידענס ווי אזוי אויפצולעבען די באנק, וואס זאל דינען די אינטערעסען פון די מיטגלידער אין סוחרים-פעראיין. ס'ווערען אין צוזאמענהאנג דערמיט ארויסגעזאגט פערשידענע פראיעקטען ווי אזוי די באנק זאל אוועקגעשטעלט ווערען.

ס'וואלט זעהר ווינשענסווערטה געווען צו הערען די נייע פלענער מיט די פראיעקטען און די נייע אויפגאבען מיט וועלכע מ'גיהט יעצט צו איבערבויען און רעארגאניזירען די סוחרים-באנק.

די „פרעהליכע" חתונה
א אמת'ע געשיכטע און א קליין שטעטעל ארום ראדאם.

די געשיכטע וואס מיר דערצעהלען איצט איז געשעהען אין א תמוז-נאכט אין שטעדטעל י. נישט ווייט פון ראדאם ווען א יוד פון דאזיגען שטעדטעל האט חתונה געמאכט א טאכטער.

א זייגער אכט אין אווענד איז אנגעקומען א גרויסע פוהר מיט געסט פון א צווייט שטעדטעל פון וואנען דער חתן איז געווען. א גאנצע מחנה קינדער מיט ווייבער און זקנים מיט שטורקאצען אין די הענד און כלי-זמרי ארויסגעשרייען זענען אקעגען געגאנגען דעם חתן מיט די געסט.

אזוי ווי זיי זענען נאר ארויסגעשטיגען פון דער פוהר, האט מען זיי אריינגעפיהרט אין א גרויסע שטוב, וואס איז געווען עהנליך צו א סכראזשאצקער שאפע. די לאמפען און די חלב'ענע ליכטלעך וואס האט זיך איינערהעניג נעבערענט האבען פארדויכערט די גאנצע שטוב. דער „סוואנט" פון דעם אלעם האט אויסערגעוועהנליך געשטיקט און יעדען נאר וואס אריינגעקומענעם האט עס געטון אזא זעץ אין די שלייפען אז ס'האט גענומען שווינדלען פאר די אויגען. דריי כלי-זמרים מיט א פויק האבען געריסען מיטן גאנצען כח. דער בדחן, א קליין ראר יודעל מיט א לאנג בעוואקסען פנים און מיט א גאנץ גרויסער נאז האט יעדען עפעס אבגעזינגען און כסדר געהאלטען די האנד ארויף, אז מען זאל איהם עפעס אריינווארפען.

פלעשער בראנפען און געבראטענע גענז האט מען כסדר דעם עולם איינגערגעריקט ווי מצות אין אויוון אריין. ווען דער גאנצער עולם האט זיך געהאט גוט אבגעטרינקען און אבגעטאנצט האט מען זיך גענומען גרייטען צו דער חופה. די מחותנים פון ביידע צדדים זענען געוועזען שוין גוט שכור'לעך ווען מען האט זיי געהייסען חתן כלה בענטשען פאר דער חופה.

די כלה איז געזעסען אויף א שטול וואס איז געשטאנען אין מיטען מארק, קליינוואַרג און גרויסוואַרג האבען געהאלטען ליכטלעך און באלויכטען די חופה.

דער בדחן האט זיך ארויפגעשטעלט אויף א חויכער באנק און גענומען באזינגען די כלה מיט א מוראדיגען ניגון, איהר דערצעהלט וואס א מענש ליידט זיך אן פון נעבוירען ביז'ן טאג פון שטארבען. א סך ווייבער העדענדיג די טרויעריגע ווערטער פון בדחן האבען זיך שטארק צוויינט. טייל האבען בען געחלשט און קוים מיט וואסער האט מען זיי אפגעמונטערט נאך דער חופת ווען דאס יונגע פאריל איז שוין צווישען דעם עולם נישט געוועזען און די געסט מיט די מחותנים האבען שכורהייט געטאנצט און בעוו געז זענען פלוצלינג אין די העמדער ארויפגעלאפען אויפ'ן הויף חתן כלה אין מיט'ן גאנצען כח גענומען רופען אויף הילף.

געשעהן איז אזא מעשה:

נאך דער חופה ווי כפיהרט זיך ביי דער וועלט, האט מען אוועקגענומען דאס יונגע פאריל פון גאנצען עולם און זיי געפיהרט אויף א בעזונדער ארט. ערגיץ ווו א ביי גרויסשטאטישע מענשען פיהרט מען דאס יונגע פארל און א בעזונדערער שטוב, וואו עס איז שוין צו-

אונערהערטע האנדלונג פון א מוטער צו איהר אייגענער טאכטער.

אין פריהערדיגען נומער „ראדאמער לעבען" איז געווען א ‚בעשרייבונג וועגען א הימעלשרייענדע עוולה וואס ווערט בעגאנגען פון א אנגעזעהענע ראדאמער יודישע פאמיליע לגבי א אייגען קינד. אבער דאס איז נאר געווען א הקדמה. יעצט קומען די אמת'ע סקאנדאליעזע האנדלונגען.

דאס יענע-וואכעדיגע קאפיטעל האט זיך פערענדיגט דערמיט, וואס דאס פארפאלק, ר' משה צוקער'ס איידים און טאכטער מיט די צוויי קליינע קינדער, זענען געקומען פון פראנקרייך קיין ראדאם. זיי זענען געקומען אהער ווי מען זאגט בעירום ובחוסר כל. אויספערקויפט אלץ, פערזעצט, וואס זיי האבען פערמאגט, געבארגט וואו זיי האבען געקאנט און מיט די לעצטע גראשענס קוים געהאט אויסצוקומען אויף די הוצאות.

דאס דאזיגע עלענדע און פערלאזענע פארל איז געווען אויף אזוי פיעל איינגעהאלטען און טאלעראנט, אז טראץ זייער ענטוישונג, און די שווערע איבערלעבענישען, וואס זיי זענען אדורכגעגאנגען צוליעב דער אונערהערטער האנדלונג פון דער רייכער מאמע— טראץ דעם וואס זיי זענען געווען דורכגעדרונגען מיט עמפערונג, כעס און אנגעביסערטקייט, זענען זיי נישט פערפאהרען צו דער רייכער מאמע און שוויגער, וואו זיי האבען געהאט רעכט צו רעאגירען און אויסדריקען זייער פראטעסט און צארען נעגען איהר האנדלונג, נײַן. זיי האבען דאס נישט געטוהן ווילענדיג אויסמיידען דעם קלענסטען קאנפליקט. אנשטאט דעם, האבען זיי זיך איינגעארדענט אין ראדאם אין א בעזונדערע וואהנונג, כאטש דער רייכער טאטע האט איבערגעלאזט גענוג דירות, אז אויך זיי זאלען דארט געפינען א מקום מנוחה.

אבוייענדיג דארט אין דער פרעמדער וואהנונג עטליכע טעג און זעהענדיג, אז די רייכע מאמע מיט די ברודערען און שוועסטערען לאזען פון זיך גארנישט הערען גלייך זיי וואלטען נישט געוויסט, אז זיי געפינען זיך אין ראדאם — דעמאלט האט די קראנקע, פערשטויסענע טאכטער, וואס איז געקומען צובראכען פון פראנקרייך מיט א מאן און צוויי קליינע קינדער, אנגעהויבען פיהרען מיט איהר רייכע מאמע א קארעספאנדענץ.

דאס ערשטע בריוועלע, וואס זי האט צו איהר געשריבען האט אזוי געלעדט:

ליבע מוטער. איך בין דיר מודיע, אז מיין מאן האט דאנקע גאט שוין בעקומען דעם דיפלאם אויף אפטייקער. ווי ס'ברויך דיר אליין זיין בעוויסט בין איך דורך די פינף יאהר אין פרעמדען לאנד אדורכגעגאנגען גענוג פיין און מאטערניש ביז מיין מאן איז געקומען צו דער דאזיגער שטופע. אבער וואס געוועזן איז געווען. לאמיר פערגעסען פון די פערגאנגענע זאכען. יעצט פרעג איך דיך נאר, וואס האסטו בדעת מיט אונז צוטוהן? מיר מוזען דאך יעצט זארגען וועגען א תכלית. האט דאך דער טאטע ע"ה געגעבען הבטחות, אז ווי נאר מיין מאן וועט בעקומען דעם דיפלאם, וועט ער אונז איינארדנען אויפ'ן בעסטען אופן, אויך דו אליין האסט דאס זעלבע פערזיכערט. אלזא הײַנט איז שוין די אזוי אויסגעבענקטע צייט געקומען. אויף וועמ-זשע ווארטסטו ווידער?

אויף דעם דאזיגען הארציגען בריוועלע איז געקומען א דיפלאמאטישער ענטפער, קורץ און שארף: מ'וועט זעהען.

איז ווידער אוועק עטליכע טעג. די רייכע מאמע האט געשוויגען, נישט געפרעגט זיך צומאלט פון וואנען לעבען די קינדער. און ווען די טאכטער האט ווידער געשיקט א בריוועלע מיט תחנונים און בקשות איז ווייטער געקומען דער זעלבער ענטפער: מ'וועט זעהען.

בינו לבינו. אין דער צווישען-צייט ווען ס'האבען זיך געפיהרט די אויסטויש-בריעף, צווישען מאמע און טאכטער, האט דער איידעם דער אפטייקער צופעליג זיך בעגעגענט אין גאס מיט זיין שוואגער, וועלכער רעכענט זיך אגב צו די אינטעליגענטענע ספערען, ח' יונה צוקער, און צווישען זיי האט זיך ענטוויקעלט א געשפרעך אויף דער טעמע פון דער איבערגעבליבענער ירושה פון ר' משה צוקער ז"ל.

דער שוואגער יונה צוקער האט דאן גענומען איבערצייגען דעם ה' ווייסבארד אז פון גרויסען שטיין-רייכען גביר ר' משה צוקער ז"ל איז כמעט גארנישט געבליבען, אויסער עפעס א פאר קליינע אוויקציעס אויף היפאטעקען און אביסעל כלי-בית. אויף דער פראגע פון ה' ווייסבארד: ווי טייטש, די גאנצע שטאדט ווייסט דאך, אז ר משה צוקער ז"ל איז געווען פון די גרויסע גבירים אין ראדאם, און אלע רעדען, אז ס'איז געבליבען א ירושה פון א מיליאן זלאטעס, הייסט ווי איז דאס מעגליך, אז ס'זאל גארנישט האבען געבליבען? דערויף האט ח' יונה צוקער געענטפערט אז ער זאל איהם גלויבען אויפ'ן ווארט אז ס'איז גישטא.

מיט וואס דער תרוך שמעקט האט ה' ווייסבארד זיך שוין אליין אנגעשטויסען. ס'איז איהם געווארען בע'טעמט אויפ'ן הארץ. ער האט דערפיהלט בחוש וואסערע שפיעל עס פערנעמט זיך דא און אז מ'וויל איהם איינגאנצען אוועקפטר'ען פון דער ירושה, ווי ער, זיין פרוי און קינדער וואלטען געווען גאר ווילד-פרעמדע.

ה' ווייסבארט האט געקלערט עצות, פלענער, אבער וואס קען ער העלפען, אז דאס ערגסטע איז, אז די לעבענס-מעגליכקייטען שעפען זיך אויס. ער וואוינט אין א בעזונדערע דירה מיט זיין פרוי און קינדער. אויף חיי שעה ברויך מען האבען און דא איז קיין געלד נישטא. אבוייענדיג אין דער פרעמדער צוויי וואכען, אנגעבארגט זיך פון אלע זייטען שוין אין ראדאם אויך, איז דאן, ס'איז געווען אין א פרייטאג, די טאכטער אוועק אין דער באנק פון דער הערשאפט צוקער אויפן וואהל און מיט טרערען אין די אויגען זיך געווענדעט צו איהר „רחמנות'דיגע" מוטער: מאמע איך בין שוין דא מיט די קינדער אין ראדאם צוויי וואכען. כהאב נישט צו עסען. גיב מיר האטש א פאר זלאטעס אויף שבת.

3-2

(סוף קומט)

געגרייט בעטען מיט פריש בעטגעוואנט, נאר דא האט מען זיי געפירט אין א סטאדאלע, די מחותנים האבן א גאנצן טאג אריינגעלייגט שטרוי און פריש היי כדי דאס יונגע פארל זאל נישט זיין הארט צו ליגען.

פון דער דאזיגער געשיבטע האבען זיך דערוויסט עטליכע בחורים'לעך פון דעם קליינעם שטעדטעלע און זיי האבען בעשלאסען דאס פארל אויפצופרישען. ביינאכט ווען דער עולם איז געווען פארטוהן מיט'ן עסען און טרינקען האבען זיי אויפ'ן דאך פון דער סטאדאלע אויסגעמאכט א לאך און געווארט ביז מען וועט חתן כלה דארט אריינפיהרען. ווען חתן כלה האבען זיך שוין געפינען אין דער סטאדאלע און זיך געהאט שוין געלעגט שלאפען אויפ'ן טרישען היי הויבט פלוצלינג אן פון דאך ארויפגיסען אויף זיי שטרומען וואסער אהן אויפהער.

חתן כלה זענען פארצאפעלט געווארען, א קליינינקייט פון העלער הויט מאכט מען זיי קאלטע בעדער און נאך וואס פאר א בעדער. אז זיי קענען קוים רעם אטהעם כאפען, און וואס אלץ זיי ווילען זעהן פון וואנען די בעדער קומען אלץ מעהר גיסט מען אויף זיי פרישע קיבלעס מיט וואסער.

חתן כלה. זעהענדיג, אז ס'האלט שלעכט, אז קוים וועלען זיי פון דארט אזוי גיך נישט ארויסלויפען. וועלען זיי פון דארטען ארויסשווימען, האבען זיי מיט'ן גאנצען כח אויפגעריסען די טירען פון דער סטאדעלע און מיט א געוואלד ארויסגעלאפען אויפ'ן הויף.

דער עולם הערענדיג די געשרייען זענען גיך ארויסגעלאפען זעהן וואס אין אזוינס געשעהן. ס'איז זיי געווארען חושך ווען זיי זענען ארויס אויפ'ן הויף: חתן כלה אויסגעטוהן כמעט אין די העמדער איינגעפעצט פון קאפ ביז צו די פוס; רייבען זיך די נאז און די אויגען, פלאנדערען זיך ארום איבערן הויף ווי נאך א שרפה.

די מחותנים דערזעהענדיג דעם שווארצען מעמד פון זייערע קינדער און נישט ווי'סענדיג ווער סהאט אפגעטון דאס שטיקעלע „ארבייט" האבען זיך געגענזייטיג בעשולדיגט. איין צד האט געשריגען אז דער צווייטער האט דאס געטון און דער צווייטער האט געשריגען אז דער ערשטער צד האט דאס געטון. הכלל, וואס זאל מען דא לאנג מאריך זיין. די מחותנים ווייענדיק אויך שכור זענען איבערגעגאנגען פון ווארטער צו מעשים. יעדער האט געכפפט וואס ער האט געקענט: דער אנערציק, א צווייטער א רידעל, א דריטער א דראנג און מען האט זיך געגומען קיילען ביז בלוט.

די געסט זעהאנדיג אז זיי קענען נישט פוואנדערייסען די קעמפענדיגע צדדים און אז זיי וועלען זיך דא צופיל מישען וועט מען זיי אויך מקיים פסק זיין האבען זיך בעהאלטען אין שטוב און געווארט ביז כ'וועט אליין ווערען וואפען שטילשטאנד.

איין יוד פון די געסט זעהענדיג וואס דא קומט פאר האט זיך אפגערופען צו די ארומיגע:

שולדיג איז נישט קיינער. נאר מן הסתם האט זיך די כלה נישט גוט טובל געווען און אויך דער חתן איז נישט געגאנגען אין מקוה אריין קודם החופה, האט מען זיי מן השמים נאך אמאהל טובל געווען.

דאס שטעדטעל י. האט שוין איינמאהל געהאט א „פרעהליכע" החתונה.

אנשעל ווײַנמאן

בנימין האכמאן נ. ע.

דאס יורישע האנדווערקערטום אין ראדאם האט היינטיגע וואך געליטען א גרויסען פערלוסט. ס'איז אוועקגעריסען געווארען פון איהרע רייהען איינער פון איהרע שענסטע און אונערמידליכסטע עסקנים און טהוער.

פלוצלינג קראנק געווארען אין ראדאם און געשטארבען אין ווארשא, שנעל איז געקומען די קראנקהייט און נאך שנעלער דער טוידט.

זונטאג ביינאכט איז בנימין האכמאן פלוצלינג קראנק געווארען. די קרענק איז געקומען מיט א מורדיגע אכזריות אז אויף צומארגענס מאנטאג האט מען איהם געמוזט אוועקפיהרען קיין ווארשא. די קאנסוליום פון ראדאמער דריי דאקטוירים איז געווען אין א מיינונגס פערשידענהייט. טייל האבען געזאגט, אז די גאל איז איהם צעגאנגען און א טייל אז ער האט בעקומען א קישקעס-פערדרעהונג. אלענפאלס האבען זיי ערקלערט, אז די לאגע איז ערנסט און בעדראהט און געהייסען מאמענטאל נעמען איהם קיין ווארשא.

אין ווארשא אויף טשיסטע-שפיטאל האט מען איהם אפערירט. די אפעראציע איז געלונגען. אבער בנימין האכמאן, זייענדיג שוין לאנג דורכגעדרינגען מיט פערשידענע ליידען האט ניט געהאט קיין כח די אפעראציע איבערצוהאלטען און האט אויסגעהויכט די נשמה.

די ידיעה וועגען זיין טויט האט אין שטאדט געמאכט א שטארקען און אונגעהויערן רושם.

בנימין האכמאן איז געווען זעהר פאפולער און בעוואוסט אין שטאדט. ער האט אלע זיינע יאהרען געדינט די האנדווערקער-אינטערעסען געטריי און איבערגעגעבען. ער איז געווען פון די בעסטע, בעליבטסטע און [illegible] חברים. ער האט זיך מיט נפש געווען פארן האנדווערקער-כלל און בכלל געהאט א ווארים הארץ פאר אלע וואס האבען זיך צו איהם געווענדעט.

א רייהע יאהרען איז ער געווען פרנס אין דער קהלה, וואו דער קלוב האט איהם דעלעגירט און גמינע איז ער געווען דער טהעטיגסטער און פערנומען דעם אמט פון וויצע-פרעזעס און אלס אזעלכער איז אויף איהם געלעגען כמעט די גאנצע קהלה-ארבייט.

• • •

מיטוואך ווי נאר ס'איז בעוואוסט געווארען אז מ'וועט ברענגען בנימין האכמאן קיין ראדאם האט זיך געשאפען א לויה-קאמיטעט, אין וועלכען ס'זענען אריין די ה"ה: שמואל אדייעלבוים, שמואל בערקאוויטש, מאטיל אפאכאווסקי, חיים אהרן וויינאכט, אבא האך, חיים קארמאן און לייביש מענדל זילבערשטיין.

נעכטען, דאנערשטאג, איז פארגעקומען די לויה, וועלכע איז אויסגעפאלען זעהר אימפאזאנט. פיעל טויזענדער מענשען זענען געקומען אבגעבען דעם פערשטארבענעם האנדווערקער - עסקן דעם לעצטען כבוד.

דער ריזיגער לויה-צוג האט דורכמארשירט דעם האנדווערקער-קלוב, וואו די לויה האט זיך אבגעשטעלט און פון באלקאן אראב האט געהאלטען א טרויער-רעדע דער האנדווערקער-טהוער ה' אייזיק זימלער. פון דארט אין די לויה אוועק צום שוהל און בית-מדרש, וואו די עלעקטריע איז לכבוד דעם נפטר בעלויכטען געווארען.

א גרויסער עולם פון פיעל הונדערטער מענשען איז ארויס אויפ'ן בית-עלמין. צווישען די בעגלייטער איז אויך געגאנגען ה' בעסקער, רעפערענט פון רעליגיעזע ענינים אין סטאראסטווא. דארט האבען איהם ביים אפענעם קבר מספיד געווען דער פרנס ה' ירחמיאל גוטמאן הרב קעסטענבערג און ה' י. זאמער.

צובראכען און אין א נעדריקטע שטימונג האבען זיך די פיעל מלוים ובפרט די גרויסע האנדווערקער-מאסע אומגעקעהרט פון בית-עלמין צוליעב דער גרויסער און שמערצליכער אבידה.

כבוד זיין אנדענקען.

דעם טיפסטען בעדויערן און ביילייד צוליב'ן גרויסען פערלוסט פון אונזער חבר, דעם אונערמידליכען האנדווערקער-טהוער

בנימין האכמאן נ"ע

דריקען מיר אויס דער אין טרויער פערבליבענע פאמיליע

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

פרעזעס **משה רובינשטיין**

און מיטגלידער פון **שניידער מייסטער-צעך**

אין ראדאם זשעראמסקי 30

דעם טיפסטען מיטגעפיהל דריקען מיר אויס די אין צער פערבליבענע פאמיליע האכמאן צוליעב דעם טויט פון זייער

מאן און פאטער

בנימין נ. ע.

זאלען זיי מעהר נישט וויסען פון קיין צער

בעריש האנצבערג און פאמיליע

ZNANA Z PIERWSZORZĘDNEJ JAKOŚCI SWYCH WYROBÓW

a istniejąca od roku 1826

FABRYKA SUKNA

Karol Jankowski i Syn

w BIELSKU

otworzyła SKŁAD FABRYCZNY

w RADOMIU

przy ulicy ŻEROMSKIEGO № 25

Biuro próśb i przepisywań

„UNITAS"

RADOM, Żeromskiego 34 (w podwórzu)

załatwia:

Prośby i podania do wszelkich władz

Windykacje protestów i innych należności

Prowadzi prawidłowe i uproszczone **KSIĘGI HANDLOWE**

Przepisywanie na maszynie

Tanio! — Szybko! — Solidnie!

אויף ראדאם שטעדט און זייער אומגעגענד

דעם אויסשליסליכען אליינפארקויף פון

טיי, קאווע און קאקאו

אין 1/2, 1/4 קילאווע בלעכענע פאקונג אויף ראטעס וויל איבערגעגעבען די פירמע.

„STAWAN-TEA" Warszawa Orła 12

Optyk Dyplomowany

Z. WĘGIER

Absolwent Wyższej Szkoły Optycznej w Jenie

RADOM ul Żeromskiego 25

POLECA

Okulary i binokle

Wykonanie recept ściśle według przepisów P.P. Lekarzy

ZEISS PUNKTAL

Obsługa ściśle fachowa

Ceny b. przystępne

א שטארקע פּיאַנע בײַ א קלײנעם פערנוץ

דאָס איז אײנע פון די פיל מעלות פון פערפומירטען זײף מיט די יאַשטשורקע

דער צײכען יאַשטשורקע גאַראַנטירט, אַז דאָס איז
אַ בּערימטער זײף פאר א נידריגען פרײַז

א שײן אײנגעאָרדענט

איבּערצוגעבּען גאַלאַנטעריע-געשעפט

וואָס עגזיסטירט שוין 25 יאָהר אין סאַמע צענטער שטאָדט
זשעראָמסקי № 1 פראָנט ערשטער שטאָק
דאָס געשעפט האָט א אײנגעפירטע קריסטליכע און אידישע קליענטעלע.
צו ערקינדיגען זיך אויפ׳ אָרט
מיט אכטונגספול
פירמע גינצבּערג.

דאַנקזאַגונג

דער קאָמיטעט פון „צעירי-מזרחי" אין ראדאם דריקט אויס א דאַנק די פאָלגענדע פערזאָנען, וועלכע האָבּען זיך אויסגעצײכענט בּײם בּלימעל-פער־קויף לטובת דעם „החלוץ-המזרחי":
פרל. ר. עלענצווײג, מ. ציסערסקאַ, ח. גורפינקעל ח. גרינץ, ק. קלמפנר, בּעגעט און ה"ה: ר. מ. גוטמאַן, בּירענבּוים. ק. זלאָטניק, ב. גוטמאַן.

דער בּעוויסטער דאַמען-שנײדער

א. העלפאַנט

איז צוריקגעקומען פון וואַרשא
נעבּרענגט די נײַ-מאָדערנסטע מאָדעלען
די אַרבּײט ווערט אויסגעפיהרט פּונקטליך און צו דער צופרידענהײט פון דער קליענטעל
נעמט אָן מאַניושקא 21 וו. 2. (ג. קאָשצ׳עלנע)

מיר דריקען אויס אונזער טיעפסטען מיטגעפיל דער פאַמיליע האָכמאַן
צוליבּ דעם פריצײטיגען טויט פון זײער ליבּען
מאַן און פאָטער

בּנימין האכמאַן ז"ל

זאָלען זײ זײַן געשטאַרקט איבּער צו טראָגען דעם גרויסען צער
מנשה דאַנציגער און פרוי

מיר דריקען אויס דער פאַמיליע וואָלמאַן
אונזער טיעפסטען מיטגעפיהל צוליעבּ׳ן יונגען טויט פון זײער
ליבּען און אײדעלען זוהן

אבּרהם נ. י.

מנשה דאַנציגער און פרוי

קאָמוניקאַט פון ציוניסטען-רעוויזיאָניסטען

פערבּאַנד אין ראדאָם

אין צוזאַמענהאַנג דערמיט וואָס אונזער סניף איז לעצטענס ליקווידירט געוואָרען דורך דעם צ. ק. אין וואַרשא טרעטען מיר צו א רעאָרגאַניזאַציע פון אונזער סניף ווי אויך צו א ווערבּירונג׳ס אקציע פון נײַע חבירים און צו דעם צוועק רופען מיר צוזאַמען א אויסערגעוועהנליכע אַלגעמײנע פער־זאַמלונג אין לאָקאַל פון בּ״יתר לובּעלסקא 21 שבּת דעם 3 וועשיען פּונקט־ליך 5 נ. מ. אַלע חברים ווי אויך סימפּאַטיקער ווערען געבּעטען צו קומען פּונקטליך.

די פערזאַמלונג קומט פאָר בּײַ יעדער צאָהל חברים.

ועד של בּרית הצ"הר בּרדום

אכטונג עלטערען!

אין צוזאַמענהאַנג מיט׳ן נײַם שול-יאָהר האָט די פערוואַלטונג פון דער „שול-קולט" שולע דעם כבוד בּעקאַנט צו מאַכען, אַז עס ווערט דאָס
יאָהר געעפענט

א 6-ער קלאַס ווי אויך א צוגרײטונג׳ס-קלאַס
פאַר אינגלעך און מײדלעך

צו דעם צוועק איז דער שול-בּנין פערגרעסערט געוואָרען דורך צודינגען א לאָקאַל אויף זשעראָמסקי 30.

די 7 קל. „שול-קולט" שולע (מיט גימנאַזיע-פּראָגראַם) האָט אין פערלויף פון עטליכע יאָהר פון איהר עקזיסטענץ בּעוויזען צו געפינען די גרעסטע אַנערקענונג בּײַ די על־טערען פון אונזער שטאָדט.

די שול-מאכט האָט נאָך עטליכע וויזיטאַציעס אין דער שולע אויס־געדריקט איהר גרעסטע אַנערקענונג פאר די גלענצענ־דע דערגרײכונגען אין אנוועזענהײט פון מיטגלידער פון עלטערען-קאָמיטעט (ה"ה: איתמר גאָרפינקעל, יחיאל גדינגערג, יצחק גרין, ישעיה אײגער, שלמה קעשענסקי און אנדערע.)

יודישע עלטערען! אויבּ איהר ווילט, אַז אײערע קינדער זאָלען ערצויגען ווערען אין גײסט פון אכטונג און לי־בּע צו דער יודישער געשיכטע און צו די אורקוועלען פון דער יודישער קולטור, צו דער העבּרעאישער און יודישער שפּראַך און צום א"י׳דיגען אויפבּוי-הערד און גלײכצײטיג דערמעגליכען זײ דורכצומאַכען וועלטליכע לימודים לויט׳ן גימנאַזיע-פּראָגראַם

שטיצט די בּעמיהונגען פון דער „שול-קולט" שולע
און פערשרײבּט מיט׳ן פולען צוטרוי אײער קינד.

אײַנשרײַבּונגען און עקזאַמענס קומען פאָר פון 23-טן שערפּיען אין דער שול-קאַנצעלאַריע וויקאָלדא 7 אָדער זשעראָמס־קי 30 פון 10 בּיז 2.

מיט אכטונג
פערוואַלטונג פון דער שול-קולט שולע.